

Igor DOLEA
Sergiu BRÎNZĂ
Gheorghe RENIȚĂ

CODUL PENAL

CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ

REPUBLICA MOLDOVA

*Adnotări. Hotărâri și decizii ale Curții Constituționale.
Decizii ale Curții Supreme de Justiție. Hotărâri CEDO. Legislație conexă*

Abrevieri	7
Cuvânt-înainte	9
CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA	11
PARTEA GENERALĂ	11
Capitolul I. Codul penal și principiile aplicării lui	11
Capitolul II. Infraacțiunea.....	31
Capitolul III. Cauzele care înlătură caracterul penal al faptei.....	37
Capitolul IV. Participația.....	41
Capitolul V. Răspunderea penală	44
Capitolul VI. Liberarea de răspundere penală	45
Capitolul VII. Pedepsa penală	49
Capitolul VIII. Individualizarea pedepselor.....	61
Capitolul IX. Liberarea de pedeapsa penală.....	69
Capitolul X. Măsurile de siguranță	84
Capitolul XI. Cauzele care înlătură răspunderea penală sau consecințele condamnării	97
Capitolul XII. Calificarea infracțiunii	105
Capitolul XIII. Înțelesul unor termeni sau expresii în prezentul cod	106
PARTEA SPECIALĂ	123
Capitolul I. Infracțiuni contra păcii și securității omenirii, infracțiuni de război.....	123
Capitolul II. Infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei	132
Capitolul III. Infracțiuni contra libertății, cinstei și demnității persoanei	146
Capitolul IV. Infracțiunile privind viața sexuală	159
Capitolul V. Infracțiuni contra drepturilor politice, de muncă și altor drepturi constituționale ale cetățenilor	166
Capitolul VI. Infracțiuni contra patrimoniului	190
Capitolul VII. Infracțiuni contra familiei și minorilor	200
Capitolul VIII. Infracțiuni contra sănătății publice și conviețuirii sociale	205
Capitolul IX. Infracțiuni de mediu.....	221
Capitolul X. Infracțiuni economice	232
Capitolul XI. Infracțiuni informatice și infracțiuni în domeniul comunicațiilor electronice.....	263
Capitolul XII. Infracțiuni în domeniul transporturilor	267
Capitolul XIII. Infracțiuni contra securității publice și a ordinii publice	273
Capitolul XIV. Infracțiuni contra justiției.....	296
Capitolul XV. Infracțiuni contra bunei desfășurări a activității în sfera publică	309
Capitolul XVI. Infracțiuni de corupție în sectorul privat	329
Capitolul XVII. Infracțiuni contra autorităților publice și a securității de stat	334
Capitolul XVIII. Infracțiuni militare.....	351
CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ AL REPUBLICII MOLDOVA	359
PARTEA GENERALĂ	359
Titlul I. Dispoziții generale privind procesul penal	359
Capitolul I. Principii de bază	359
Capitolul II. Principiile generale ale procesului penal	364
Titlul II. Instanțele judecătorești și competența lor	379
Capitolul I. Instanțele judecătorești.....	379
Capitolul II. Competența instanței judecătorești	382
Titlul III. Părțile și alte persoane participante la procesul penal	387
Capitolul I. Partea acuzării.....	387
Capitolul II. Partea apărării	401

Capitolul III. Reprezentanții și succesorii în procesul penal	413
Capitolul IV. Alte persoane participante la procesul penal	418
Titlul IV. Probele și mijloacele de probă	426
Capitolul I. Dispoziții generale	426
Capitolul II. Probatoriul	430
Capitolul III. Mijloacele de probă și procedeele probatorii	431
Secțiunea 1. Declarațiile	431
Secțiunea a 2-a. Prezentarea spre recunoaștere	438
Secțiunea a 3-a. Cercetarea la fața locului, examinarea corporală, exhumarea cadavrului, reconstituirea faptei și experimentul	439
Secțiunea a 4-a. Percheziția și ridicarea de obiecte și documente	441
Secțiunea a 5-a. Măsurile speciale de investigații	445
Secțiunea a 6-a. Constatarea tehnico-științifică și medico-legală	456
Secțiunea a 7-a. Efectuarea expertizei judiciare	457
Secțiunea a 8-a. Colectarea mostrelor pentru cercetare comparativă	463
Secțiunea a 9-a. Mijloace materiale de probă	464
Titlul V. Măsurile procesuale de constrângere	469
Capitolul I. Reținerea	469
Capitolul II. Măsurile preventive	474
Capitolul III. Alte măsuri procesuale de constrângere	488
Titlul VI. Măsuri de păstrare a confidențialității, de protecție și alte măsuri procedurale	497
Capitolul I. Păstrarea confidențialității în procesul penal	497
Capitolul II. Măsuri de protecție	498
Capitolul III. Măsuri de înlăturare a condițiilor ce au contribuit la săvârșirea infracțiunilor și altor încălcări ale legislației	500
Titlul VII. Chestiuni patrimoniale în procesul penal	501
Capitolul I. Acțiunea civilă în procesul penal	501
Capitolul II. Cheltuielile judiciare	503
Capitolul III. Recuperarea bunurilor infracționale	505
Secțiunea 1. Procesul de recuperare a bunurilor infracționale	505
Secțiunea a 2-a – abrogată	506
Titlul VIII. Termenele procedurale și acte procedurale comune	506
Capitolul I. Termenele procedurale	506
Capitolul II. Citarea și comunicarea altor acte procedurale	507
Capitolul III. Cereri și demersuri în procesul penal	510
Capitolul IV. Modificarea în actele procedurale, corectarea erorilor materiale și înlăturarea unor omisiuni vădite	511
Capitolul V. Nulitatea actelor procedurale	512
PARTEA SPECIALĂ	513
Titlul I. Urmărirea penală	513
Capitolul I. Dispoziții generale	513
Capitolul II. Sesizarea organului de urmărire penală	517
Capitolul III. Competența organelor de urmărire penală	518
Capitolul IV. Pornirea urmăririi penale	523
Capitolul V. Desfășurarea urmăririi penale	526
Capitolul VI. Terminarea urmăririi penale și trimiterea cauzei în judecată	532
Capitolul VII. Controlul de către procuror al legalității acțiunilor, inacțiunilor și actelor	535
Capitolul VIII. Controlul judiciar al procedurii prejudiciare	537
Titlul II. Judecata	546
Capitolul I. Condițiile generale ale judecării cauzei	546
Capitolul II. Punerea pe rol a cauzei penale	556
Capitolul III. Judecata în primă instanță	559
Secțiunea 1. Partea pregătitoare a ședinței de judecată	559
Secțiunea a 2-a. Cercetarea judecătorească	562
Secțiunea a 3-a. Dezbaterile judiciare și ultimul cuvânt al inculpatului	566
Secțiunea a 4-a. Deliberarea și adoptarea sentinței	567

Capitolul IV. Căile ordinare de atac	573
Secțiunea 1. Apelul	573
Secțiunea a 2-a. Recursul ordinar	579
§1. Recursul împotriva hotărârilor instanțelor de apel	579
§2. Recursul împotriva hotărârilor judecătorești pentru care nu este prevăzută calea de atac apelul	583
Capitolul V. Căile extraordinare de atac	587
Secțiunea 1 – abrogată	587
Secțiunea a 2-a. Revizuirea procesului penal	587
Secțiunea a 3-a. Reluarea examinării cauzei penale în cazul judecării în lipsa persoanei condamnate	589
Capitolul VI. Punerea în executare a hotărârilor judecătorești	591
Titlul III. Proceduri speciale	600
Capitolul I. Procedura în cauzele privind minorii	600
Capitolul II. Procedura aplicării măsurilor de constrângere cu caracter medical	604
Capitolul III. Procedura privind acordul de recunoaștere a vinovăției și privind acordul de cooperare	609
Secțiunea 1. Procedura acordului de recunoaștere a vinovăției	609
Secțiunea a 2-a. Procedura acordului de cooperare	613
Capitolul IV. Procedura de suspendare condiționată a urmăririi penale și de liberare de răspundere penală	614
Capitolul V. Procedura de urmărire și judecare a unor infracțiuni flagrante	615
Capitolul VI. Procedura privind urmărirea penală și judecarea cauzelor privind infracțiunile săvârșite de persoane juridice	616
Secțiunea 1. Procedura generală	616
Secțiunea a 2-a. Procedura privind acordul judiciar de interes public	618
Capitolul VII. Procedura de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală și ale instanțelor judecătorești	620
Capitolul VIII. Procedura de restabilire a documentelor judiciare dispărute	621
Capitolul VIII ¹ . Procedura de confiscare în cazul încetării urmăririi penale	622
Capitolul IX. Asistența juridică internațională în materie penală	623
Secțiunea 1. Dispoziții generale privind asistența juridică internațională în materie penală	623
Secțiunea 1 ¹ . Cererea de comisie rogatorie	625
Secțiunea 1 ² . Echipele comune de investigații	628
Secțiunea a 2-a. Extrădarea	629
Secțiunea a 3-a. Transferul persoanelor condamnate	635
Secțiunea a 4-a. Recunoașterea hotărârilor penale ale instanțelor străine	637
Secțiunea a 5-a – abrogată.	638
Secțiunea a 5 ¹ -a. Trimiterea hotărârii judecătorești naționale spre recunoaștere și executare în străinătate	638
Secțiunea a 5 ² -a. Particularitățile recunoașterii și punerii în executare a hotărârilor judecătorești privind confiscarea bunurilor	638

CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA

(nr. 985-XV din 18.04.2002)⁽¹⁾

(în vigoare 12.06.2003)

PARTEA GENERALĂ

Capitolul I

CODUL PENAL ȘI PRINCIPIILE APLICĂRII LUI

Articolul 1. Legea penală a Republicii Moldova

(1) Prezentul cod este unica lege penală a Republicii Moldova.

(2) Codul penal este actul legislativ care cuprinde norme de drept ce stabilesc principiile și dispozițiile generale și speciale ale dreptului penal, determină faptele ce constituie infracțiuni și prevede pedepsele ce se aplică infractorilor.

(3) Prezentul cod se aplică în conformitate cu prevederile Constituției Republicii Moldova și ale actelor internaționale la care Republica Moldova este parte. Dacă există neconcordanțe cu actele internaționale privind drepturile fundamentale ale omului, au prioritate și se aplică direct reglementările internaționale.

Jurisprudența Curții Constituționale. Stabilirea infracțiunilor, reglementarea pedepselor și regimul executării acestora țin de competența Parlamentului (HCC nr. 25/2015, §31). Art. 72 alin. (3) lit. n) din Constituție prevede că infracțiunile, pedepsele și regimul executării acestora se reglementează prin lege organică (DCC nr. 98/2019, §20).

În virtutea art. 72 alin. (3) lit. n) din Constituție, reglementarea infracțiunilor, pedepselor și a regimului de executare a acestora țin de competența legislativului care, în considerarea unor împrejurări specifice, poate adopta măsuri legislative adecvate în spiritul principiilor constituționale. Legiuitorul are dreptul de apreciere a situațiilor ce necesită a fi reglementate prin norme legale. Acest drept semnifică posibilitatea de a decide asupra oportunității la adoptarea actului legislativ în conformitate cu politica penală promovată în interesul general. Totodată, orice reglementare urmează a fi în limitele principiilor statuate în sistemul de drept în vigoare și să se subscrie principiului preeminenței dreptului. Preeminența dreptului se asigură prin întreg sistemul de drept, inclusiv prin normele penale, acestea caracterizându-se prin anumite trăsături proprii, distinctiv în raport cu alte categorii de norme, ce se diferențiază între ele prin caracterul și structura lor, prin sfera de incidență (HCC nr. 6/2015, §86-89).

Incrimnarea/dezincrimnarea unor fapte ori reconfigurarea elementelor constitutive ale unei infracțiuni țin de marja de apreciere a legiuitorului, marjă care nu este absolută, ea fiind limitată de principiile, valorile și exigențele constituționale. În acest sens, legiuitorul trebuie să dozeze folosirea mijloacelor penale în funcție de valoarea socială ocrotită, Curtea Constituțională fiind competentă să cenzureze opțiunea legiuitorului în cazul în care acestea contravin principiilor și exigențelor de rang constituțional. În exercitarea competenței de legiferare în materie penală, legiuitorul trebuie să țină seama de principiul potrivit căruia incriminarea unei fapte ca infracțiune trebuie să intervină ca ultim resort în protejarea unei valori sociale, ghidându-se după principiul „ultima ratio”, care semnifică că legea penală este unica măsură ce poate atinge scopul urmărit, altele de ordin civil, administrativ, disciplinar etc. fiind ineficiente în realizarea acestui deziderat. Din perspectiva principiului „ultima ratio” în materie penală, nu este suficient să se constate că faptele incriminate aduc atingere valorii sociale ocrotite, ci această atingere trebuie să prezinte un anumit grad de intensitate, de gravitate, care să justifice sancțiunea penală (HCC nr. 12/2017, §82-85).

Prin legea penală, legiuitorul poate abilita executivul cu reglementarea unor aspecte normative care interferează cu norma penală primară. În acest sens, este necesar ca din abilitare să poată fi delimitate posibilele fapte, care fac obiectul incriminării, după regulile interpretării juridice (HCC nr. 25/2015, §44-45).

În §90 din HCC nr. 18/2020 (referitoare la nerespectarea măsurilor de profilaxie, prevenire și/sau combatere a bolilor epidemice, dacă aceasta a pus în pericol sănătatea publică) Curtea a reiterat că existența dispozițiilor de trimitere în normele penale constituie o expresie a procesului obiectiv de reglementare normativă, fiind o modalitate specială de formulare a reglementărilor juridico-penale. Fără a contesta principiul codificării legii penale, recurgerea la dispozițiile de trimitere în Codul penal asigură

¹ Codul penal al Republicii Moldova a fost republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74 din 14.04.2009, art. 195, și în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 128-129 din 13.09.2022, art. 1012.

stabilitatea legii penale, astfel încât conținutul acestuia să nu fie direct proporțional cu frecvențele modificări ale actelor normative subsecvente, precum și legătura sistemică cu alte acte normative aplicabile. Curtea a notat că, având în vedere faptul că domeniul supus examinării se află în permanentă evoluție și vizează nu doar reglementările în materia dreptului penal, dar și cele privind ocrotirea sănătății publice, legislatorul poate delega executivului competența de a reglementa, prin acte subordonate legii, în acest domeniu (a se vedea, *mutatis mutandis*, HCC nr. 25/2015, §63-65).

În HCC nr. 55/1999, §1-§4, Curtea a notat că prin art. 4 din Constituție se garantează nu numai drepturile și libertățile fundamentale ale omului, consacrate de Constituție, dar și principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional. Prin principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional se înțeleg principiile și normele dreptului internațional cu caracter general și universal. Prin sintagma „celelalte tratate la care Republica Moldova este parte”, cuprinsă în art. 4 alin. (1) din Constituție, se înțeleg tratatele internaționale ratificate de către Republica Moldova, inclusiv tratatele internaționale la care Republica Moldova a aderat, care sunt executorii pentru Republica Moldova. Principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional, tratatele internaționale ratificate și cele la care Republica Moldova a aderat sunt parte componentă a cadrului legal al Republicii Moldova și devin norme ale dreptului ei intern. Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele internaționale privind drepturile fundamentale ale omului și legile interne ale Republicii Moldova, potrivit dispozițiilor art. 4 alin. (2) din Constituție, organele de drept sunt obligate să aplice reglementările internaționale.

Jurisprudența CtEDO. În jurisprudența sa, Curtea Europeană a înțeles întotdeauna termenul de „lege” utilizat în textul Convenției în accepțiunea sa materială, nu formală. Curtea Europeană a inclus în această noțiune texte cu caracter „infra-legislativ” emise de către autoritățile competente pe baza unei puteri normative delegate (a se vedea: *Kafkaris v. Cipru* [MC], 2008, §139; *Ólafsson v. Islanda*, 2017, §35; *Unifaun Theatre Productions Limited și alții v. Malta*, 2018, §79; *Norman v. Regatul Unit*, 2021, §62).

Curtea Europeană a reținut că utilizarea normelor de trimitere la incriminarea unor acțiuni sau omisiuni nu este incompatibilă, în sine, cu exigențele art. 7 din CEDO. Citite împreună, norma de trimitere și norma la care se face trimitere trebuie să-i permită persoanei și în caz de necesitate, cu o asistență juridică adecvată, să prevadă care conduită poate constitui un motiv de tragere la răspundere penală. Cel mai eficient mod de a asigura previzibilitatea normei este ca norma de trimitere să fie explicită și să stabilească elementele constitutive ale infracțiunii. Mai mult, norma la care se face trimitere nu poate deroga de la sfera incriminării stabilită de norma de trimitere. În orice caz, le revine tribunalelor să aplice ambele norme pentru a constata dacă tragerea la răspundere penală era previzibilă, în circumstanțele cazului (*Avizul consultativ al Curții Europene privind utilizarea normelor de trimitere pentru stabilirea unor infracțiuni și a standardelor de comparație între dreptul penal în vigoare la momentul săvârșirii infracțiunii și legea penală modificată, expediat Curții Constituționale a Armeniei*, 29 mai 2020, pct. 2 din dispozitiv).

Noțiunea de „drept internațional” expusă la art. 7 §1 din CEDO face trimitere la tratatele internaționale ratificate de statul respectiv (*Streletz, Kessler și Krenz v. Germania* [MC], 2001, §90-106), precum și la dreptul cutumiar internațional (pentru legi și cutume de război internaționale, a se vedea *Kononov v. Letonia* [MC], 2010, §186, 213, 227, 237 și 244; cu privire la noțiunea de „crime împotriva umanității”, a se vedea *Korbely v. Ungaria* [MC], 2008, §78-85; pentru noțiunea de „genocid”, a se vedea *Vasiliauskas v. Lituania* [MC], 2015, §171-175 și 178), chiar dacă legislația respectivă nu a fost niciodată publicată (*Kononov v. Letonia* [MC], 2010, §237).

Articolul 2. Scopul legii penale

(1) Legea penală apără, împotriva infracțiunilor, persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, mediul înconjurător, orînduirea constituțională, suveranitatea, independența și integritatea teritorială a Republicii Moldova, pacea și securitatea omenirii, precum și întreaga ordine de drept.

(2) Legea penală are, de asemenea, drept scop prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni.

Jurisprudența Curții Constituționale. Drepturile fundamentale presupun adesea obligații pozitive ca obligația de a incrimina, de a supraveghea, de a efectua anchete penale, de a urmări penal și de a pedepsi încălcările drepturilor omului. Explicația constă în faptul că dreptul penal reprezintă cel mai eficient mecanism pentru prevenirea, pentru protejarea și pentru repararea încălcărilor drepturilor omului. El reprezintă cea mai dură formă de răspundere juridică. Dimensiunea egalitaristă a drepturilor fundamentale presupune ideea că obligația de a urmări și de a pedepsi infractorii asigură redistribuirea protecției persoanelor insuficient protejate, i.e. a victimelor sau a rudelor victimelor (HCC nr. 10/2025, §94).

Din perspectiva Curții Europene, mobilizarea și aplicarea dreptului penal în cazuri de încălcări grave ale drepturilor omului are o legătură directă cu principiul potrivit căruia trebuie garantate drepturi practice și efective, nu drepturi teoretice și iluzorii. Este necesară, așadar, o legislație care produce un efect

disuasiv, însoțită de măsuri concrete care să demonstreze că autoritățile nu sunt dispuse să tolereze impunitatea infracțiunilor, pentru a preveni comiterea unor fapte deosebit de grave. Astfel, dreptul penal și sancțiunile penale asigură protecția efectivă a drepturilor omului prin descurajarea încălcărilor acestora. Într-adevăr, Curtea Europeană afirmă adesea că absența unui mecanism penal sau a unui răspuns penal echivalează cu lipsa de efectivitate în protejarea anumitor drepturi (HCC nr. 10/2025, §96).

Jurisprudența CtEDO. În jurisprudența Curții Europene, obligația generală a statului de a institui un cadru legal adecvat și de a se asigura că acesta este aplicat corespunzător este înțeleasă în mare măsură ca presupunând un cadru normativ penal și o aplicare riguroasă a dreptului penal (a se vedea, e.g., *Volodina v. Rusia*, 2019, §78-85, un caz cu privire la eșecul autorităților pentru a întreprinde măsurile corespunzătoare pentru a o proteja pe victimă de violența domestică). Curtea Europeană a decis că în cazul în care faptele care constituie infracțiuni grave sunt îndreptate împotriva integrității fizice sau psihice a unei persoane, numai mecanisme eficiente de drept penal pot asigura o protecție adecvată și pot servi drept factor de descurajare (*Oganezova v. Armenia*, 2022, §120).

Curtea Europeană a subliniat în mod repetat că scopul obligației de anchetă constă în identificarea și pedepsirea celor responsabili pentru încălcarea drepturilor în discuție (*O'Keeffe v. Irlanda*, 2014, §172, un caz privind eșecul statului de a institui mecanismele corespunzătoare pentru a proteja un elev dintr-o școală publică de abuzul sexual al profesorului). Tragerea la răspundere penală a indivizilor pentru faptele comise asigură nu doar o reparație adecvată, ci și o protecție efectivă prin descurajare. Considerentul Curții Europene din hotărârea *Öneryildiz v. Turcia* [MC], 2004, un caz referitor la o explozie care a avut loc la o groapă de gunoi și care a provocat mai multe decese, este edificator. Curtea Europeană a constatat că prin desfășurarea unor proceduri limitate, care au condus la aplicarea de amenzi derizorii și cu suspendare pentru oficialii implicați, autoritățile penale turce nu au asigurat răspunderea deplină a funcționarilor statului și implementarea efectivă a dispozițiilor din dreptul național care garantează respectarea dreptului la viață, în special funcția disuasivă a dreptului penal (a se vedea §116-117) (*apud* HCC nr. 10/2025, §95 și §97).

Articolul 3. Principiul legalității

(1) Nimeni nu poate fi declarat vinovat de săvârșirea unei infracțiuni nici supus unei pedepse penale, decît în baza unei hotărîri a instanței de judecată și în strictă conformitate cu legea penală.

(2) Interpretarea extensivă defavorabilă și aplicarea prin analogie a legii penale sînt interzise.

Jurisprudența Curții Constituționale. Preeminența dreptului [art. 1 alin. (3) din Constituție] presupune, *inter alia*, asigurarea legalității și a certitudinii juridice. În special în materie penală, dispozițiile art. 22 din Constituție, împreună cu prevederile art. 7 din CEDO, garantează principiul legalității incriminării și a pedepsei penale (*nullum crimen, nulla poena sine lege*). Pentru a exclude orice echivoc, textul legislativ trebuie să fie formulat în mod clar și inteligibil, fără dificultăți de ordin sintactic și fără pasaje obscure. În special în materie penală, legislatorul trebuie să fie precis, clar și coerent, așa cum o impune principiul legalității incriminării și a pedepsei, garantat de art. 22 din Constituție și de art. 7 din CEDO (a se vedea HCC nr. 39/2021, §21 și jurisprudența citată acolo). Totodată, și art. 23 alin. (2) din Constituție implică adoptarea de către legislator a unor legi accesibile, clare și previzibile (*ibidem*, §39). Așadar, standardul calității legii penale substanțiale este garantat de art. 1 alin. (3) și 22, coroborate cu art. 23 alin. (2) din Constituție (a se vedea, *mutatis mutandis*, HCC nr. 39/2021, §55; DCC nr. 30/2022, §34).

Principiul legalității incriminării și a pedepsei penale trebuie să fie interpretat și aplicat astfel încât să se asigure o protecție efectivă împotriva urmăririi penale, a condamnării și a sancționării arbitrare a persoanei (HCC nr. 12/2018, §32).

Instanțele de judecată nu sunt îndreptățite să recurgă la o interpretare extensivă defavorabilă a legii penale sau la o aplicare prin analogie. O atare abordare este interzisă de art. 22 din Constituție și de art. 7 din CEDO. În consecință, cerința interpretării stricte a normei penale, ca și interdicția analogiei în aplicarea legii penale urmăresc protecția persoanei împotriva arbitrarului (DCC nr. 36/2018, §30).

Principiul legalității incriminării și a pedepsei penale presupune, prin definiție, că nicio faptă nu poate fi considerată ca infracțiune dacă nu există o lege care să prevadă acest lucru (*nullum crimen sine lege*) și că nu poate fi aplicată nicio pedeapsă dacă nu este prevăzută de lege (*nulla poena sine lege*). Legalitatea incriminării și a pedepsei reprezintă principala garanție a securității juridice a persoanei în materie penală (HCC nr. 12/2018, §33-34).

Principiul în discuție are consecințe atât în activitatea de elaborare a normelor penale, cât și în procesul aplicării acestora. Altfel spus, el se adresează deopotrivă legislatorului și judecătorului (HCC nr. 12/2018, §35).

În activitatea legislativă, pe de o parte, principiul legalității incriminării și a pedepsei intervine atât sub aspect material, cât și sub aspect formal. Sub aspect material, acest principiu îi impune legislatorului două obligații fundamentale: 1) să prevadă într-un text de lege faptele considerate infracțiuni și pedepsele aferente; și 2) să redacteze textul legal cu suficientă claritate, pentru ca orice persoană să poată realiza care sunt acțiunile sau inacțiunile care intră sub incidența lui. Aspectul formal se referă la obligația adoptării normelor penale ca legi organice, potrivit art. 72 alin. (3) lit. n) din Constituție (HCC nr. 12/2018, §36).

Pe de altă parte, principiul analizat le impune subiectelor dotate cu competența aplicării legii penale două obligații esențiale: interpretarea strictă a legii penale și interzicerea analogiei, adică să nu aplice legea dincolo de conținutul acesteia, și, respectiv, interzicerea aplicării retroactive a legii penale, cu excepția legii penale mai favorabile (HCC nr. 12/2018, §37).

Așadar, infracțiunea și pedeapsa trebuie să fie prevăzute de lege. Expresia „prevăzută de lege” presupune, între altele, ca legea să întrunească standardul calității, i.e. aceasta trebuie să fie – așa cum afirmă constant Curtea Europeană – accesibilă și previzibilă (a se vedea HCC nr. 12/2018, §38 și jurisprudența citată acolo).

Condiția accesibilității presupune ca textele de lege să poată fi cunoscute de către destinatari. Orice persoană trebuie să poată să dispună de informații privind normele juridice aplicabile într-un caz concret. Accesibilitatea legii are în vedere aducerea la cunoștința publică a actelor normative și intrarea în vigoare a acestora, care se realizează în baza art. 76 din Constituție, legea publicându-se în Monitorul Oficial (HCC nr. 12/2018, §39).

La rândul ei, condiția previzibilității este îndeplinită atunci când justițiabilul poate cunoaște, din chiar textul normei juridice pertinente, iar la nevoie cu ajutorul interpretării acesteia de către instanțe sau cu ajutorul unor juriști profesioniști, care sunt acțiunile și omisiunile ce-i pot angaja răspunderea penală și care este pedeapsa care îi poate fi aplicată, în cazul încălcării unei norme (HCC nr. 12/2018, §40).

Persoanele vizate de norma de drept penal trebuie să fie apte să stabilească caracteristicile esențiale ale actului interzis doar în baza prevederilor care îl specifică, adică prin aplicarea simplă a regulilor de interpretare lingvistică (HCC nr. 12/2018, §41).

Art. 1 alin. (3), 22 și 23 din Constituție nu-i impun legislatorului obligația definirii tuturor termenilor folosiți în cuprinsul normelor de drept penal substanțial (a se vedea DCC nr. 141/2024, §34). În acest context, pornind de la principiul aplicabilității generale a legilor, s-a reținut că formularea acestora nu poate prezenta o precizie absolută. Una dintre tehnicile standard de reglementare constă în recurgerea mai curând la categorii generale, decât la liste exhaustive. Astfel, multe legi folosesc, prin forța lucrurilor, formule mai mult sau mai puțin vagi, a căror interpretare și aplicare depind de practică. Oricât de clar ar fi redactată o normă juridică, în orice sistem de drept, există un element inevitabil de interpretare judiciară, inclusiv într-o normă de drept penal (HCC nr. 18/2020, §92).

În același timp, pentru ca legea să îndeplinească cerința de previzibilitate, ea trebuie să precizeze cu suficientă claritate întinderea și modalitățile de exercitare a puterii de apreciere a autorităților în domeniul respectiv, ținând cont de scopul legitim urmărit, pentru a-i oferi persoanei o protecție adecvată împotriva arbitrarului. O putere discreționară care nu este delimitată, chiar dacă face obiectul controlului judiciar din punct de vedere formal, nu trece de testul previzibilității. Aceeași concluzie este valabilă și pentru puterea discreționară nelimitată a instanțelor judecătorești (HCC nr. 12/2018, §42-43).

Jurisprudența CtEDO. Potrivit Curții Europene, principiul legalității cere ca infracțiunile și pedepsele corespunzătoare să fie în mod clar definite de lege. Noțiunea de „lege” implică cerințe de calitate, în special accesibilitatea și previzibilitatea (*G.I.E.M. S.R.L. și alții v. Italia* [fond], [MC], 2018, §242; *Kafkaris v. Cipru* [MC], 2008, §140; *Del Río Prada v. Spania* [MC], 2013, §91; *Perinçek v. Elveția* [MC], 2015, §134). Aceste condiții calitative trebuie îndeplinite atât pentru definiția infracțiunii (*Jorgic v. Germania*, 2007, §103-114), cât și pentru pedeapsa pe care aceasta o implică sau pentru durata pedepsei (*Kafkaris v. Cipru* [MC], 2008, §150; *Camilleri v. Malta*, 2013, §39-45, vizând previzibilitatea standardelor de pedepse aplicabile, care depinde mai degrabă cu totul de alegerea instanței de judecată competente de către procuror decât de criterii stabilite de lege; *Porsenna v. Malta* [dec.], 2019, §25-30, privind amendamentele legislative introduse în hotărârea *Camilleri*, în sensul că decizia procurorului nu mai era obligatorie în instanță în stabilirea ierarhiei aplicabile de sancțiuni). O „calitate a legii” necorespunzătoare privind definiția infracțiunii și pedeapsa aplicabilă constituie o încălcare a art. 7 din CEDO (*Kafkaris v. Cipru* [MC], 2008, §150 și 152).

La nivelul accesibilității, Curtea Europeană verifică dacă „legea” penală care a stat la baza condamnării în litigiu era suficient de accesibilă reclamantului, și anume dacă era publicată (în ceea ce privește accesibilitatea jurisprudenței interne care interpretează un articol din lege, a se vedea *G. v. Franța*, 1995, §25; în ceea ce privește accesibilitatea unui „decret”, a se vedea *Custers, Deveaux și Turk v. Danemarca* [dec.], 2006, §82). Atunci când condamnarea are ca unic temei un tratat internațional ratificat

de statul pârât, Curtea poate verifica dacă tratatul internațional a fost transpus în legislația națională și dacă a făcut obiectul unei publicări oficiale (privitor la Convențiile de la Geneva, a se vedea *Korbely v. Ungaria* [MC], 2008, §74-75). Curtea poate, de asemenea, să examineze accesibilitatea definiției infracțiunii în litigiu având în vedere dreptul internațional cutumiar aplicabil (pentru o rezoluție a Adunării generale a Națiunilor Unite de condamnare a genocidului chiar înainte de intrarea în vigoare a Convenției din 1948 pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid, a se vedea *Vasiliasuskas v. Lituania* [MC], 2015, §167-168; pentru o examinare coroborată a accesibilității și a previzibilității definiției pentru crime de război în lumina legilor și a cutumelor internaționale ale războiului – care nu a făcut obiectul unei publicări oficiale –, a se vedea *Kononov v. Letonia* [MC], 2010, §234-239 și §244).

Cât privește previzibilitatea legii penale, în jurisprudența sa, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reținut în mod constant că, deși certitudinea este dezirabilă, ea poate implica o rigiditate excesivă. Totuși, legea trebuie să poată ține pasul cu circumstanțele în schimbare (a se vedea: *Bavčar v. Slovenia*, 2023, §144; *Saakashvili v. Georgia*, 2024, §142). În consecință, multe legi sunt formulate, inevitabil, în termeni care, într-o măsură mai mare sau mai mică, sunt vagi și a căror interpretare și aplicare țin de practica judiciară (a se vedea: *Total S.A. și Vitol S.A. v. Franța*, 2023, §53; *Sacharuk v. Lituania*, 2024, §144). Art. 7 din CEDO nu poate fi interpretat ca interzicând clarificarea treptată a regulilor răspunderii penale prin interpretarea judiciară de la caz la caz, cu condiția ca evoluția rezultată să fie în concordanță cu esența infracțiunii și să poată fi prevăzută în mod rezonabil (a se vedea *Bădescu și alții v. România*, 2025, §125).

De asemenea, Curtea Europeană a constatat că o lege poate îndeplini totuși condiția previzibilității chiar dacă persoana în cauză trebuie să recurgă la o consiliere juridică adecvată sau prin interpretarea acesteia de către instanțe, pentru a evalua, într-o măsură rezonabilă, consecințele pe care le poate avea o anumită acțiune (a se vedea: *Yüksel Yalçinkaya v. Turcia* [MC], 2023, §238; *Saakashvili v. Georgia*, 2024, §141). De altfel, Curtea Europeană a menționat că domeniul de aplicare al noțiunii de previzibilitate depinde în mare măsură de conținutul instrumentului în cauză, de sfera pe care acesta este conceput să o reglementeze și de numărul și statutul celor cărora le este adresat. Este de așteptat că persoanele care desfășoară o activitate profesională, obișnuite să activeze cu un grad ridicat de prudență atunci când își exercită profesia, trebuie să acorde o atenție deosebită la evaluarea riscurilor pe care le implică o astfel de activitate. Poate fi cerută o atenție deosebită din partea deținătorilor de funcții înalte la evaluarea intervenirii răspunderii penale în privința unei conduite (a se vedea: *Bavčar v. Slovenia*, 2023, §147; *Saakashvili v. Georgia*, 2024, §142). De exemplu, Curtea a reținut că administratorul unui supermarket ar fi trebuit să aprecieze, cu ajutorul unei consilieri juridice adecvate, că exista un risc real de a fi urmărit penal pentru vânzarea ilegală de medicamente (*Cantoni v. Franța*, 1996, §35). Curtea a ajuns la o concluzie similară pentru condamnările următoarelor persoane: directorii unei societăți de distribuție a țigaretelor, pentru tipărirea unei fraze neprevăzute de lege pe pachetele de țigaretă (*Delbos și alții v. Franța* [dec.], 2004); directorul publicației unei societăți din domeniul audiovizual, pentru calomnierea publică a unui funcționar public, printr-o afirmație „stabilită înaintea difuzării către public” (*Radio France și alții v. Franța*, 2004, §20); administratorul unei societăți care vindea suplimente alimentare, pentru comercializarea unui produs care conținea un aditiv interzis (*Ooms v. Franța* [dec.], 2009); autorul și editura unei cărți pentru infracțiunea de calomnie (*Chauvy și alții v. Franța* [dec.], 2003, având în vedere statutul profesional al editurii, care ar fi putut atrage atenția autorului asupra riscului urmăririi penale); un avocat pentru exercitarea fără autorizație a activității de intermediar în vederea adopției de copii (*Stoica v. Franța* [dec.], 2010, dat fiind statutul său de avocat specializat în dreptul familiei); activiștii Greenpeace pentru intrarea ilegală într-o zonă de apărare militară din Groenlanda (*Custers, Deveauș și Turk v. Danemarca* [dec.], 2006, §95-96); oameni politici cu poziții înalte în aparatul de stat din RDG, condamnați ca fiind autori intelectuali ai uciderei unor germani din Est care încercaseră să părăsească RDG între 1971 și 1989, trecând frontiera dintre cele două state germane (*Streletz, Kessler și Krenz v. Germania* [MC], 2001, §78); un grănicer al RDG, pentru uciderea unei persoane care încercase să treacă frontiera dintre cele două state germane în 1972, chiar dacă acesta îndeplinea ordinele superiorilor săi (*K.-H.W. v. Germania* [MC], 2001, §68-81); un comandant din armata sovietică, pentru conducerea unei unități de „partizani roșii” în cursul unei expediții de pedeapsă împotriva unor prețiși colaboratori din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, dat fiind că riscurile ar fi trebuit evaluate cu o grijă deosebită (*Kononov v. Letonia* [MC], 2010, §235-239).

Previzibilitatea trebuie apreciată din unghiul persoanei condamnate (posibil după ce aceasta din urmă a beneficiat de asistență juridică) la momentul săvârșirii faptelor pentru care a fost condamnată (a se vedea, cu toate acestea, *Del Río Prada v. Spania* [MC], 2013, §112 și §117, cu privire la previzibilitatea modificării domeniului de aplicare al sancțiunii aplicate la momentul condamnării reclamantei, adică după comiterea infracțiunilor).

Pot contribui la aplicarea previzibilă a unei norme penale atât practica judiciară, cât și doctrina juridică (*Schimanek v. Austria* [dec.], 2000, *apud* DCC nr. 36/2018, §31).

Curtea a constatat că cerința previzibilității nu era îndeplinită în cazuri de interpretare extinsă a legii penale în defavoarea acuzatului (*in malam partem*), atât atunci când această interpretare rezultă dintr-o reluire imprevizibilă a jurisprudenței (*Dragotoniu și Militaru-Pidhorni v. România*, 2007, §39-48) sau constituie o interpretare prin analogie care este incompatibilă cu substanța infracțiunii (de exemplu, condamnarea pentru genocid în *Vasiliauskas v. Lituania* [MC], 2015, §179-186) cât și atunci când este vorba despre o interpretare extinsă și imprevizibilă a unei infracțiuni în defavoarea acuzatului, incompatibilă cu însăși esența infracțiunii (*Yüksel Yalçinkaya v. Turcia* [MC], 2023, §271; *Navalnyy v. Rusia*, 2017, §68; *Parmak și Bakir v. Turcia*, 2019, §76; *Tristan v. Republica Moldova*, 2023, §67). Curtea poate, de asemenea, sancționa condamnarea pentru o infracțiune care era rezultatul unei evoluții jurisprudențiale consolidate după săvârșirea faptelor respective (de exemplu, infracțiunea de complicitate din exterior cu o asociație de tip mafiot în *Contrada v. Italia* [nr. 3], 2015, §64-76), sau o condamnare în baza unei dispoziții neclare din dreptul intern care a generat interpretări divergente (*Žaja v. Croația*, 2016, §99-106). În legătură cu aceasta, o jurisprudență inconsecventă este lipsită de precizia necesară pentru a evita orice risc de arbitrar și a permite justițiabililor să prevadă consecințele acțiunilor lor (*ibidem*, §103).

Aplicarea prin analogie a unei pedepse poate, de asemenea, duce la încălcarea principiului „*nulla poena sine lege*” (*Başkaya și Okçuoğlu v. Turcia* [MC], 1999, §42-43, privind pedeapsa cu închisoarea aplicată unui editor, în temeiul unei dispoziții aplicabile pentru redactorii-șefi).

În *Prigală v. Republica Moldova*, 2018, §38-40, Curtea Europeană a statuat că interpretarea extensivă defavorabilă constituie o încălcare a art. 7 din Convenția Europeană.

Articolul 4. Principiul umanismului

(1) Întreaga reglementare juridică are menirea să apere, în mod prioritar, persoana ca valoare supremă a societății, drepturile și libertățile acesteia.

(2) Legea penală nu urmărește scopul de a cauza suferințe fizice sau de a leza demnitatea omului. Nimeni nu poate fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante.

Jurisprudența Curții Constituționale. Art. 24 din Constituție prevede că statul garantează fiecăru om dreptul la viață și la integritate fizică și psihică. Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante. Art. 24 din Constituție trebuie interpretat prin prisma art. 2 (dreptul la viață) și 3 (interzicerea torturii) din CEDO și a principiilor din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului în această materie (DCC nr. 14/2023, §26; DCC nr. 161/2023, §26).

Deși textul „nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante” de la art. 24 alin. (2) din Constituție este redactat de o manieră generală, interzicerea torturii ca deziderat constituțional trebuie examinat inclusiv prin prisma obligațiilor care revin autorităților statale în baza jurisprudenței Curții Europene (HCC nr. 28/2018, §31).

Jurisprudența CtEDO. Însăși esența Convenției Europene a Drepturilor Omului este respectul pentru demnitatea umană și că obiectul și scopul Convenției ca instrument de protecție a ființelor umane impune ca dispozițiile sale să fie interpretate și aplicate astfel încât garanțiile prevăzute să fie practice și eficiente (*Svinarenko și Slyadnev v. Rusia* [MC], 2014, §138).

Art. 2 (dreptul la viață) din CEDO reprezintă una dintre dispozițiile fundamentale ale Convenției. Împreună cu art. 3 (care prevede că nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante) din CEDO, acesta consacră una dintre valorile de bază ale societăților democratice care alcătuiesc Consiliul Europei (*Giuliani și Gaggio v. Italia* [MC], 2011, §174).

Interzicerea torturii și a tratamentelor sau a pedepsirii inumane ori degradante este o valoare a civilizației strâns legată de respectarea demnității umane (*Bouyid v. Belgia* [MC], 2015, §81). Interzicerea în discuție este absolută, nicio derogare de la aceasta nefiind permisă, nici chiar în eventualitatea stării de urgență care ar pune în pericol existența națiunii sau în cele mai dificile circumstanțe, cum sunt combaterea terorismului și a criminalității organizate sau aflul de migranți și solicitanți de azil, indiferent de comportamentul avut de persoana în cauză (*A. și alții v. Regatul Unit* [MC], 2009, §126; *Mocanu și alții v. România* [MC], 2014, §315; *El-Masri v. Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei* [MC], 2012, §195; *Z.A. și alții v. Rusia* [MC], 2009, §187-188) sau de natura pretensei infracțiuni săvârșite de aceasta (*Ramirez Sanchez v. Franța* [MC], 2006, §116; *Gäfgen v. Germania* [MC], 2010, §87).

Noțiunile „tortura”, „tratamentul inuman sau degradant” vor fi elucidate în contextul art. 166¹ C. pen.

Cu privire la pedepsele inumane, Curtea Europeană a constatat, de exemplu, încălcarea art. 3 din Convenție cu privire la un bărbat (un militar) cu probleme la genunchi cărui i s-a ordonat să facă 350 de genuflexiuni ca pedeapsă pentru insuficienta curățare a barăcilor (*Chember v. Rusia*, 2008, §52). Reclamantul a fost supus unor exerciții fizice forțate până la punctul de colaps fizic. Această pedeapsă a